

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΕΥΧΟΣ 7-9 (43-45)
ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ
1932

ΤΟ "ΠΑΝΑΡΜΟΝΙΟΝ," ΟΡΓΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΦ' ΟΥ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΘΗ ΤΟΥΤΟ

Προτιθέμενος να δημοσιεύσω προσεχῶς τὴν ἐπὶ τῶν διασημάτων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐν γένει Ἀνατολικῆς μουσικῆς θεωρίαν μου, ἐφηρμοσμένην ἐπὶ τοῦ «Παναρμονίου» ὄργάνου, ἀναδημοσιεύω σήμερον τὴν διὰ πρώτην καὶ μόνην φοράν ἐν τῇ «*Neue Musik Zeitung*» τῆς Στουτγάρτης καὶ ἐν τῷ τεύχει αὐτῆς τῆς 1 Δεκεμβρίου 1926 δημοσιευθεῖσαν σειρὰν τῶν 42 μερῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ Διαπασὼν τοῦ «Παναρμονίου», εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὁποίων ἀναλογεῖ καὶ ἐν τῶν ἰσαριθμῶν πλήκτρων αὐτῆς.

Τὴν σειρὰν ταύτην τῶν 42 μερῶν ἐδημοσίευσά τότε ἀμέσως μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὄργάνου μου, προλαμβάνων πᾶσαν τυχόν παράκλησιν, εἴτε καὶ ὑφαίρεσιν αὐτῶν, ὡς εἶχον ἰσχυροὺς τότε λόγους νὰ πιστεύω. Ἀκόμη δὲ περισσότερον, καθόσον ἐν Γερμανίᾳ προνόμιον εὐρεσιτεχνίας δὲν παρέχεται εἰς πνευματικὴν ἐργασίαν, ἀλλ' ἐν συνδυασμῷ τοιαύτης πρὸς μέσα τεχνικά, ὅπως καὶ θὰ ἐγίνετο βραδύτερον διὰ κοινῆς αἰτήσεως ἐμοῦ καὶ τοῦ κ. *Steinmeyer*, ἐν τῷ ἐργοστασίῳ τοῦ ὁποίου, ἐν τῷ *Oettingen* τῆς Βαυαρίας εὐρισκομένῳ, κατασκευάσθη τὸ «Παναρμόνιον» εἰς δύο τύπους, Ὁργκελ καὶ Ἀρμονίον μέγαλον καὶ μικροῦ.

Ἴδου τὶ προέταξα τότε τῆς σειρᾶς τῶν ἀριθμῶν τῆς διαίρεσέως μου.

Τὴν 29ην Ἰουνίου 1924 ἐτελέσθησαν ἐν Ἐπιγγεν τῆς Βαυαρίας τὰ ἐγκαινία τοῦ νέου μεγάλου τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς ὄργάνου (1). Εἰς τὸν

(1) Βλέπε ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ L. Bürchner «*Τὸ ὄργανον τοῦ καθηγητοῦ κ. Ψάχου διὰ τὴν Βυζαντινὴν καὶ Ἀνατολικὴν Μουσικὴν*» «*Neue Musik Zeitung*». Τεύχος 2 Σεπτεμβρίου 1924.

εισαγωγικόν μου λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησα τότε καὶ ὅστις ἐδημοσιεύθη εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος γερμανιστί, ἐξέθηκα δι' ὀλίγων τὰς γενικάς καὶ θεμελιώδεις βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ σύστημά μου. Αἱ ὀλίγαι αὐταὶ γραμμαὶ σκοπὸν αὐτῶν ἔχουσι νὰ δώσωσι γενικὴν τινα ιδεάν τοῦ συστήματος, ἐφ' οὗ στηριχθεὶς κατεσκευάσα τὸ ὄργανόν μου.

Τὸ σύστημά μου τοῦτο, ἐπὶ ἰδιαιτέρων νόμων βασιζόμενον, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν τόσον μὲ τὴν φυσικὴν, ὅσον καὶ τὴν συγκεκραμένην κλίμακα τῆς μουσικῆς τῆς Ἑσπερίας, αἰτῖνες ἀμφότεραι περιλαμβάνονται ἐν τῷ συστήματί μου ὡς λεπτομέρεια.

Οἱ νόμοι τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς εἶναι ἐντελῶς διάφοροι. Τόσον εἰς τὰ λειτουργικὰ μέλη, τὰ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Ὑψίστου προωρισμένα, ὅσον καὶ εἰς τὰ δημόδιον ἄσματα τοῦ λαοῦ, διεσφάθη πιστῶς ἡ φωνητικὴ παραδόσις τῶν ἀρχαίων μελωδικῶν τρόπων. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς διεσφάθησαν ζωντανοὶ τρόποι καθαρῶς ἑλληνικοί, μεθ' ὅλων τῶν διαστηματικῶν λεπτομερειῶν καὶ ἰδιοτήτων αὐτῶν. Ἡ διὰ τῆς φωνητικῆς παραδόσεως διασφθεῖσα μουσικὴ αὕτη, στηρίζεται ἐπὶ ἰδιαιτέρων ὅλως μελωδικῶν νόμων. Τὴν κλίμακα αὐτῆς, ἥτις εἶναι πλουσία καὶ πολυσχιδῆς ἀπεκρυστάλλωσα εἰς 42 μέρη ἐντὸς μιᾶς διαπασῶν. Τὰ 42 ταῦτα μέρη διεμοίρασα εἰς τοὺς ἐπτὰ τῆς διαπασῶν τόνους, καθ' ὁμοίαν καὶ τὸ ὕψος ἐκάστου τῶν μεγαλειτέρων καὶ μικροτέρων διαστηματίων, τῶν ὁποίων ποιοῦνται χρῆσιν οἱ ὁκτὼ ἡχοὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, χωρὶς οὐδὲν τούτων νὰ ὑποβάλω εἰς σύγκρασιν, ὅπερ θὰ ἦτο λίαν εὐχερές, ἂν ἤθελον.

Τὰ 42 μέρη (ἔψη) τῆς Διαπασῶν ἀποδίδονται ἐπὶ τοῦ ὄργανου μου δι' ἰσαριθμῶν πλήκτρων, τὰ ὁποῖα διενεμήθησαν οὕτως, ὥστε νὰ περιλαμβάνωνται ἐν τῇ ἐκτάσει μιᾶς παλιᾶμης. (¹)

Σήμερον παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ὕψος τῶν 42 τούτων μερῶν διὰ κλασματικῶν ἀριθμῶν, χάριν δ' εὐκολωτέρου καθορισμοῦ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου καὶ διὰ χιλιοστῶν, ἐπὶ χορδῆς ἐνὸς χιλιοστομέτρου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θέον νὰ γνωρίσω εἰς ἐκείνους, οἵτινες θ' ἀσχοληθῶσι μὲ τοὺς ἀριθμούς μου, ὅτι τὰ δι' αὐτῶν καθοριζόμενα ἔψη δὲν προήλθον ἐκ μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου θέσις ἐκάστου καθωρίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διὰ τῆς φωνητικῆς παραδόσεως διασφθεντῶν διαστηματίων ἐν ταῖς ἱεραῖς μελωδίαις καὶ τοῖς ἄσμασι τοῦ ἑλλην. λαοῦ.

(¹) Ἐκ τῶν 42 πλήκτρων τὰ 8 εἶναι λευκά, ἴσα τὸ μέγεθος πρὸς τὰ συνήθη τοῦ Κλειδοκυμβάλου, τὰ δὲ λοιπὰ 34 μαῦρα μικρὰ εἰς δύο σειρὰς, τὴν μίαν ὑπερθεῖν τῆς ἄλλης.

Ἄφ' οὗ κατόπιν μακροχρονίου μελέτης ἔπραξα τοῦτο, καθόρισα εἶτα καὶ τὰ ἀριθμητικὰ ὕψη, προσδιορίσας ταῦτα ἐπὶ τοῦ μονοχόρδου διὰ τῶν οἰκείων κλασμάτων. Εἰς ταύτην, τὴν ἐπὶ τῆς φωνητικῆς παραδόσεως καὶ τῆς πείρας στηριζομένην μέθοδον, ἀποδίδω ὑψίστην σημασίαν, διότι ἐν ταύτῃ ἀκριβῶς κεῖται καὶ ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας μου. Οὐδὲν τῶν 42 μερῶν εἶναι αὐθαίρετον, οὔτε δὲ καὶ παρήχθη ἐξ ἑτέρου τινὸς ὀπολογισμοῦ. Πάντα παρήχθησαν ὡς τμήματα ἀκέραια καὶ κανονικὰ ἐκ τῆς ὅλης χορδῆς, κατὰ τὸν νόμον ἐκείνον, καθ' ὃν τὸ μέρος παράγεται ἐκ τοῦ ὅλου.

Ἡ δὲ ἀριθμῶν καθορισθεῖσα μουσικὴ παράδοσις τοῦ Ἑλλήν. λαοῦ εἰς οὐδεμίαν εὐρίσκειται ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀξουσιατικῆς. Ἐν τῇ ὁσονούπω ἐκδιδομένη θεωρίᾳ μου τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς διασαφηνίζονται πᾶσαι αἱ μεταξὺ τῶν τόνων σχέσεις καὶ ἀναλογίαι, θέλει δὲ καταδειχθῆ, ὅτι εἰς τοὺς τόνους τῆς Ἑλλήν. μουσικῆς δὲν δεσπόζουσι μόνον μελωδικοὶ νόμοι, ἀλλὰ καὶ ἁρμονικοί.

Λογίζομαι εὐτυχῆς, ὅτι ἡ «*Neue Musik Zeitung*», ἥτις πρὸ εἰκοσαετίας ἤδη πρώτη εἶχεν ἀσχοληθῆ μετὰ τὸ τότε ἀρξάμενον ἐν Ἑλλάδι ἔργον μου, πρώτη καὶ αὐτὴ δημοσιεῖει εἰς τὰς στήλας αὐτῆς τὴν μέχρι τοῦδε ἄγνωστον εἰς τοὺς μουσικοὺς κύκλους σειρὰν τῶν τόνων τῆς Ἑλληνικῆς Διαπασῶν. Καὶ τὴν σειρὰν ταύτην δημοσιεύω ἐκ καθήκοντος, ὅπως καταστῶ γνωστὰς εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὰς πολυποικίλους διαστηματικὰς διαιρέσεις τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐν γένει Ἀνατολικῆς Μουσικῆς, εἰς τὰς ὁποίας διαιρέσεις συμπεριλαμβάνονται ὡς λεπτομέρεια αὐτῶν τὸ τε φυσικὸν καὶ τὸ συγκεκραμένον σύστημα καὶ αἵτινες, ὡς ἐλέχθη, οὐδεμίαν πρὸς αὐτὰ ἔχουσι σχέσιν.

Κατωτέρω παρατίθημι πίνακα, ἐν τῷ ὁποίῳ προσδιορίζονται τὰ ὕψη τῶν 42 μερῶν τῆς διαπασῶν τοῦ «*Παραρμονίου*», τιθεμένον παραλλήλως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φθόγγων, ὧν γίνεται χορῆς ἐν Γερμανίᾳ, τῇ Εὐρωπαϊκῇ ἐν γένει μουσικῇ καὶ τῇ Βυζαντινῇ.

Ἡ σειρὰ τῶν 42 μερῶν τῆς Διαπασῶν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

g — sol — Δι.	1	1000	1
	2	952 ⁸ / ₂₁	$\frac{20}{21}$
	3	937 ¹ / ₂	$\frac{15}{16}$
	4	928 ⁴ / ₇	$\frac{13}{14}$
	5	923 ¹ / ₁₃	$\frac{12}{13}$

	6	$916 \frac{2}{3}$	$\frac{11}{12}$
	7	900	$\frac{81}{90} \left(\frac{9}{10} \right)$
a — Ia — Кε.	8	$888 \frac{2}{3}$	$\frac{8}{9}$
	9	875	$\frac{81}{72} \left(\frac{7}{8} \right)$
	10	$866 \frac{2}{3}$	$\frac{13}{15}$
	11	$854 \frac{1}{6}$	$\frac{41}{48}$
	12	$843 \frac{1}{10}$	$\frac{27}{32}$
	13	$833 \frac{2}{10}$	$\frac{25}{30} \left(\frac{5}{6} \right)$
Буџавт.	Zω.	14	$812 \frac{1}{2}$
	Zω'	15	800
			$\frac{4}{5} \left(\frac{13}{16} \right)$
h — si	16	790	$\frac{79}{100}$
	17	$781 \frac{1}{4}$	$\frac{25}{32}$
	18	$766 \frac{2}{3}$	$\frac{46}{60} \left(\frac{23}{30} \right)$
c — do. — Nη.	19	750	$\frac{3}{4}$
	20	$712 \frac{1}{3}$	$\frac{4}{52}$
	21	700	$\frac{73}{20} \left(\frac{7}{10} \right)$
	22	$694 \frac{4}{10}$	$\frac{25}{36}$
	23	$686 \frac{2}{10}$	$\frac{33}{48} \left(\frac{11}{10} \right)$
d — re. — Πα.	24	$666 \frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$
	25	650	$\frac{39}{60} \left(\frac{13}{20} \right)$

	26	640	$\frac{32}{50}$	$\left(\frac{16}{25} \right)$
	27	$633 \frac{1}{3}$	$\frac{19}{30}$	
	28	625	$\frac{15}{24}$	$\left(\frac{5}{8} \right)$
	29	$619 \frac{1}{21}$	$\frac{13}{21}$	
Βυζαντ.	Bou.	30	$\frac{61}{100}$	
		31	$\frac{3}{5}$	
e. — mi. —	32	$593 \frac{3}{4}$	$\frac{19}{32}$	
	33	$583 \frac{3}{10}$	$\frac{28}{42}$	$\left(\frac{7}{12} \right)$
	34	575	$\frac{23}{40}$	
f. — fa. — Γα.	35	$562 \frac{1}{3}$	$\frac{9}{16}$	
	36	550	$\frac{11}{20}$	
	37	$541 \frac{1}{10}$	$\frac{13}{34}$	
	38	$533 \frac{2}{10}$	$\frac{16}{30}$	$\left(\frac{5}{15} \right)$
	39	$526 \frac{9}{10}$	$\frac{20}{38}$	$\left(\frac{10}{19} \right)$
	40	$520 \frac{8}{10}$	$\frac{25}{48}$	
	41	$510 \frac{4}{10}$	$\frac{49}{96}$	
g' — sol' — Δι'. 42	500		$\frac{1}{2}$	

(Μετάφρασις ἐκ τῆς «Neue Musik Zeitung»)

Κ. Α. ΨΑΧΟΣ

ΣΗΜ. : Ἡ ἄνευ ἀδείας τοῦ κ. Ψάχου ἀναδημοσίευσις τοῦ ἀρθροῦ τούτου μετὰ τῶν ἀριθμῶν τοῦ συστήματός του, ἀπαγορεύεται.